

Aneta Stanchevska, PhD¹

UDC: 341.231.14:343.4

**МЕКАНИЗМТ Е PARANDALIMIT ТË TORTURËS NË VENDET E
MBAJTJES SË PERSONAVE**

**МЕХАНИЗМИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ТОРТУРА НА
МЕСТАТА НА ЗАДРЖУВАЊЕ НА ЛИЦА**

**MECHANISMS FOR PREVENTION OF TORTURE IN PLACES
OD DETENTION OF PERSONS**

Abstract

The main goal of the research in this paper is the protection and pro-mo-tion of human rights based on international acts and documents. Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment of people are prohibited and represent the most serious violation of human rights and for these reasons a number of measures are necessary to strengthen the protection of persons deprived of their freedom of torture and other forms of inhuman or degrading treatment or torture in order to achieve the objectives of the Convention against Torture and another kind of cruel, inhuman or degrading treatment and punishment.

Keywords: torture and other cruel, inhuman or degrading treat-ment or punish-ment of human rights, promotion, prevention of torture and respect for and protec-tion of human rights

Вовед

Неоспорен факт е дека тортурата и друг вид на сурово, нечо-вечно или понижувачко постапување или казнување се забранети

---

¹ Вонреден професор на Меѓународен Славјански Универзитет-Факултет за правни науки

и претставуваат сериозно прекршување на човековите права. Од тие причини неопходни се мерки да се зајакне заштитата на лицата лишени од нивната слобода од тортура и друг вид на нечовечно или понижувачко постапување или мачење за да се постигнат целите на Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување.

Членовите 2 и 16 од Конвенцијата ја обврзуваат секоја држава пристапничка на Конвенцијата да преземе делотворни мерки за спречување на акти на тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување на било која територија под нивна јурисдикција. Одговорноста за спроведување на овие членови во насока на јакнењето на заштитата на лицата лишени од нивната слобода и целосното почитување на нивните човекови права треба да ја споделат сите почнувајќи од меѓународните тела за спроведување на заштитата на човековите права надополнети со националните мерки на државите.

Покрај активностите на Поткомитетот за превенција на тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување при Комитетот против тортура, од особено значење е секоја држава да формира, назначи или одржува на национално ниво едно или неколку тела за посети за спречување на тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, односно да формира национален превентивен механизам.

Заради спречувањето на тортурата и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување потребни се различни законодавни, административни, судски и други вид на мерки.

Посебно место за искоренување на тортурата зазема превенцијата преку воспоставување на превентивен систем на редовни посети на места на притвор.

Потребно е посетите да се спроведуваат од страна на независни меѓународни и национални тела на местата каде лицата се лишени од нивната слобода, со цел да се спречи тортурата и друг вид на нечовечкото или понижувачко постапување или казнување.

Поткомитетот за превенција ги посетува местата за задржување на лица и дава препораки до државите пристапнички во врска со заштитата на лица лишени од слобода од тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

Поткомитетот, исто така во однос на националните превентивни механизми:

- дава совети и им помага на државите пристапнички, кога е неопходно за воспоставувањето на ваквите механизми;

- Одржува директни, а доколку е потребно и доверливи контакти со националните превентивни механизми и им нуди обука и техничка помош во целите на јакнење на нивните капацитети;

- Дава совети и им помага во оцената на потребите и потребните средства за јакнење на заштитата на лицата лишени од нивната слобода од тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

- Дава препораки и согледувања на државите пристапнички со цел зајакнување на капацитетот и на мандатот на националните превентивни механизми за спречување на тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување;

Исто така поткомитетот за превенција соработува за спречување на тортурата воопшто со релевантните органи и механизми на Обединетите нации, како и со меѓународните, регионалните и националните институции или организации кои работат на зајакнувањето на заштитата на сите лица од тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

Заради непречено извршување на активностите на Поткомитетот за превенција, државите имаат обврска да му дозволат на истиот:

- Неограничен пристап до сите информации што се однесуваат на бројот на лица лишени од слобода во места на притвор, како и бројот на таквите места и нивните локации;

- Неограничен пристап до сите информации што се однесуваат на постапувањето кон тие лица, како и на условите за нивен притвор;

- Можност за разговори без надзор со лицата лишени од слобода без сведоци и тоа или лично или со преведувач ако тоа се смета за неопходно, како и со било кое друго лице за кое Поткомитетот за превенција има мислење дека може да даде релевантни информации;

- Слобода да одбере места кои Поткомитетот сака да ги посети и лица со кои истиот сака да разговара.

При формирање на националните превентивни механизми, државите пристапнички потребно е да посветуваат должно

внимание на Принципите поврзани со статусот на националните институции за унапредување и заштита на човековите права. Во таа насока надлежност на националните превентивни механизми е:

- Редовно да го испитуваат постапувањето кон лицата лишени од слобода во местата на притвор, со цел зајакнување, ако е потребно, на нивната заштита од тортура и од друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување;

- Да даваат препораки на релевантните органи со цел подобрување на постапувањето и на условите на лицата лишени од слобода и спречување на тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, земајќи ги предвид релевантните норми на Обединетите нации;

- Да поднесуваат предлози и согледувања во врска со постоечкото или со нацрт- законодавството.

Потребно е посебно внимание да се посвети на грижата за запознавање и информирање на забраната на тортура, која треба биде составен дел на образованието на цивилниот и униформираниот персонална лицата кои учествуваат на било кој начин во приведувањето, сослушувањето или чувањето на задржани и приведени лица.

Државите треба да предвидат правила и упатства на органите за обврските и надлежностите со приведените лица. Со правилата и упатствата и другите подзаконски акти се уредува начинот на вршење превенција од тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување како од страна на Националниот превентивен механизам така и од другите органи во државата кои што вршат контрола и надзор над професионалното и законитото постапување на местата каде лицата се или можат да бидат лишени од слобода или на местата каде се притворени.

Истовремено, потребен е систематски надзор над спроведувањето на правилата, упатствата, методите и практиката на сослушување во врска со постапувањето на уапсените, притворените или затворените лица заради елиминирање на секаков вид на дискриминација и тортура.

При тоа државите се должни да водат грижа за непристрасна истрага секогаш кога постојат сомненија дека е извршен акт на тортура. Во таа насока државите треба на секое лице кое тврди дека било подложено на тортура да му обезбеди право на жалба на лицето кое е лишено од слобода и врз кое постои можност да е

извршена тортура од страна на службено лице до надлежните органи, кои неопходно и непристрасно ќе го испитаат случајот, а ќе обезбедат и заштита на лицето кое се жалело и на лицето кое се појавило како сведок на лошото постапување. И не само тоа државата во својот систем потребно е и да го гарантира правото на жртвата на акт на тортура да добие соодветно постапувањето кон тие лица, како и на условите за нивен притвор;

- Можност за разговори без надзор со лицата лишени од слобода без сведоци и тоа или лично или со преведувач ако тоа се смета за неопходно, како и со било кое друго лице за кое Поткомитетот за превенција има мислење дека може да даде релевантни информации;

- Слобода да одбере места кои Поткомитетот сака да ги посети и лица со кои истиот сака да разговара.

При формирање на националните превентивни механизми, државите пристапнички потребно е да посветуваат должно внимание на Принципите поврзани со статусот на националните институции за унапредување и заштита на човековите права. Во таа насока надлежност на националните превентивни механизми е:

- Редовно да го испитуваат постапувањето кон лицата лишени од слобода во местата на притвор, со цел зајакнување, ако е потребно, на нивната заштита од тортура и од друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување;

- Да даваат препораки на релевантните органи со цел подобрување на постапувањето и на условите на лицата лишени од слобода и спречување на тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, земајќи ги предвид релевантните норми на Обединетите нации;

- Да поднесуваат предлози и согледувања во врска со постоечкото или со нацрт- законодавството.

Потребно е посебно внимание да се посвети на грижата за запознавање и информирање на забраната на тортура, која треба биде составен дел на образованието на цивилниот и униформираниот персонална лицата кои учествуваат на било кој начин во приведувањето, сослушувањето или чувањето на задржани и приведени лица.

Државите треба да предвидат правила и упатства на органите за обврските и надлежностите со приведените лица. Со правилата и упатствата и другите подзаконски акти се уредува начинот на

вршење превенција од тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување како од страна на Националниот превентивен механизам така и од другите органи во државата кои што вршат контрола и надзор над професионалното и законитото постапување на местата каде лицата се или можат да бидат лишени од слобода или на местата каде се притворени.

Истовремено, потребен е систематски надзор над спроведувањето на правилата, упатствата, методите и практиката на сослушување во врска со постапувањето на уапсените, притворените или затворените лица заради елиминирање на секаков вид на дискриминација и тортура.

При тоа државите се должни да водат грижа за непристрасна истрага секогаш кога постојат сомненија дека е извршен акт на тортура. Во таа насока државите треба на секое лице кое тврди дека било подложено на тортура да му обезбеди право на жалба на лицето кое е лишено од слобода и врз кое постои можност да е извршена тортура од страна на службено лице до надлежните органи, кои неодложно и непристрасно ќе го испитаат случајот, а ќе обезбедат и заштита на лицето кое се жалело и на лицето кое се појавило како сведок на лошото постапување. И не само тоа државата во својот систем потребно е и да го гарантира правото на жртвата на акт на тортура да добие соодветно обештетување, вклучително и на средства потребни за негова рехабилитација. Еден од ефикасните механизми за препознавање и спречување на тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување е и востановување систем на посети што можат да бидат редовни и вонредни или ненајавени. Посетите се вршат заради спречување на евентуалните повреди на правата на лицата лишени од слобода преку конструктивен дијалог со претставниците на местата каде се или можат да бидат сместени лицата лишени од слобода и претставниците на други институции и органи под чија надлежност подлежат установите, како и намалување на ризикот лицата лишени од слобода да бидат попречени за поднесување оплаки по однос на нивниот статус, условите за сместување, третманот и др. Воспоставувањето на систем на посети (редовни и вонредни) има за цел подобрување на севкупните состојби во местата во кои се или можат да бидат сместени лицата лишени од слободи.

Превентивните посети можат да бидат: редовни и ненајавени.

- Редовните посети имаат за цел да се изврши детална анализа на состојбата во местата каде се или можат да бидат лицата лишени од слобода за да се идентификуваат причините кои можат да доведат до сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување и изготвување препораки за надминување на утврдените состојби.

- Ненајавените посети имаат за цел да обезбедат во најголема можна мера реална и објективна слика за условите во местата каде се или можат да бидат лицата лишени од слобода со цел да се намали ризикот од прикривање или менување на постојните состојби, како и да се провери спроведување на веќе дадените препораки.

Еден од најважните аспекти на посетата е можноста за разговор без присуство на сведоци, односно службени лица со што на лицата лишени од слобода им се овозможува да зборуваат поотворено и со помалку страв. Врз основа на констатираните состојби за извршените посети се подготвува извештај со соодветни препораки кој се доставува до надлежните органи со кои предлага мерки што треба да се преземат заради подобрување на севкупните услови во местата за лишување од слобода.

Препораките треба да бидат: специфични; мерливи; остварливи; насочени кон резултат; временски определени, според приоритет; образложени; да одговараат на предметот и да предлагаат решение за надминување или унапредување на состојбите. Препораките имаат за цел отстранување на констатираните недостатоци и негативни појави, како и подобрување на условите за сместување, постапувањето и третманот на овие лица.

Conclusions

Recognizing that states have a primary responsibility for strengthening the protection of persons deprived of their liberty and full respect for their human rights is a shared responsibility shared by all and that international enforcement bodies complement and strengthen national measures to prevent torture and other a form of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment that is prohibited and constitutes a serious violation of human rights.

Emphasizing that effective prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment requires education and a combination of various legislative, administrative, judicial and other measures.

Рецензенти:

Проф д-р Кебир Авзиу
Проф д-р Африм Османи

Користена литература:

1. ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE, Monitoring Places of Detention: A practical guide, APT, Geneva, 2004.
2. CONVENTION AGAINST TORTURE AND OTHER CRUEL, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT, UN Doc. GA, A/Res/39/46, 1984
3. COMMITTEE AGAINST TORTURE AND OTHER CRUEL, 301 Annexes Annex 5
4. INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT, General Comment No 2, Implementation of article 2 by States Parties, UN Doc. CAT/C/GC/2, 24 January 2008.
5. SUBCOMMITTEE ON PREVENTION OF TORTURE AND OTHER CRUEL, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT (SPT), First annual report of the SPT (February 2007 to March 2008), UN Doc. CAT/C/40/2, 14 May 2008.